

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 — Poštni prenos (Casella postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto corr. post.): Videm, št. 24/7418.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Leto X. — Štev. I (209)

UDINE, 16. - 31. JANUARJA 1960

Izhaja vsakih 15 dni

Krik iz groba

Bridki dogodek, ki se je pripeljal v začetku tega meseca v Mažerolah, občina Tavorjana, in ki je odjeknil ne samo pri nas, ampak celo v Franciji in po svetu, nam potiska pero v roke, da napisemo nekaj resnice, ne v opravičilo, marveč v obrambo našega nesrečnega in zapuščenega ljudstva.

Slučaj, ki ga imamo v mislih, posveti žarko lučjo na gospodarske in kulturne razmere v katerih so PRISILJENE živeti naše vasi v Beneški Sloveniji.

Takšne so te razmere, da se krik obtoži celo iz grobov!

Naj omenimo le na kratko — ker nismo prijatelji črne kronike — zločin, ki je pretresel vso našo pokrajino in je tudi marsikom zbulil vse in zavest sokrivljeni v odgovornosti.

Blizu vasi Mažerole je neki deček ugledal 7. januarja na drevo z žico obeseno domačinko 49 letno Pierino Cassina. Umorjena je druga žena vaščana Avguština Cencigha (Cenciga). Pred tem neverjetno krutim zločinom se je pred 25. leti zgodoval v isti družini tudi nezaslišano hudo delstvo. Prva Cencighova žena si je obenem s svojim ljubim prerezala vrat. Na družino devetih članov je leglo nekaj kot prekletstvo. Obenem je trpel tudi ugled cele vasi. Preiskujoča oblast je zapriščana Lina Cencigha kot soudljenega pri umoru.

Ni se dovolj pojaznjeno ali gre za kako maščevanje v družini ali za slučajni napad in umor. To bo, upamo, oblast že ugotovila. Divjaški umor in skrunitev mrtvoga trupla je brez dvoma obsodbe vredna!

Blatenje naših ljudi

Odmeh, ki ga je izval krvavi zločin, še bolj pa pisanje in blatenje govorilov in časnikov in oseb, ki so prikazovali vse naše ljudi kot divjake in barbare ter vso zadevo generalizirali oziroma posplošili, to pa zahteva zaraži naše časti temeljiti odgovor.

Govorili in pisali so ne iz človečanske usmiljenosti, ampak zato, da so udarili po vantičlericaliku in »jihoslaviju«. Torej, kdor je politično drugega naziranja in kdor je Slovenec ali celo samo naklonjen slovencem, že spada med zločince, ki so ženo umorili in mrtvo obesili!

Takih žalostnih psov ob tako brdikem slučaju še nismo doživeli! O zapretem Cencigu je celo neka cerkvena oseba vrgla v javnost, da je protiklerikalec in »jihoslav«, torej je ZATO zločinec in z njim vred vsi vaščani in Slovenci?

Besedo je povzel tudi predsednik province odvetnik Candolini, ki je na neki načini sicer govoril, da se bo poskrbelo za socialno ozdravljenje Mažerol zlasti z otroškim vrtem (?), toda korenike zločinov v tisti vasi, da je treba iskati v reševini, v analabetizmu in v nemožnosti usefjevanja.

Vse to priznamo kot resnično, a že tu se vprašamo, kdo je tega krov? Nadaljeval je, da so vaščani udani pijančevanje in da se sorodniki med sabo ženijo.

Glas o kulturni zaostalosti, bedi, pijančevanju in morda celo o krovskrunstvu se je razširil po časopisu. Mažerole in z njimi vred slovenske vasi staje pred javnim mnjenjem kot kraji samih barbarskih zločincev, ker — Slovenci. Takšno mnjenje širijo ljudje, ki govorijo o moralni sanaciji!

Bilo bi isto, kakor ce bi dejali, da so na primer vsi Rimljani barabe, ce se zgoditi v Rimu kak zločin.

Blatenje naših krajev in ljudi je doseglo celo Pariz, kjer je razširjeni dnevnik »France-Soira« posnel te glasove in napisal članek o umoru in pristavil, da živi v Furlaniji, zlasti okoli jugoslovansko-italijanske meje trdo in divje ljudstvo; živila in ljudje prebivajo skupaj v majhnih in preobljedenih hišah; zimske noči jih silijo v alkohol, prešutvo in »nobeni obliki krovskrunstva se tam nihče več ne čudi«.

Tako je naše kraje in ljudi predstavil

m. Govorijo tisti, ki mečejo blato nanje, da so kulturno zaostali.

Kdaj so jih pa dali sole v materinem jeziku? Edino pravilno možnost vzgoje in izobražbe! Se ta šola, ki jo imajo, menja vsake kvatre učitelja. Vse te resnice bi lahko poznal tudi g. Candolini, saj se je rodil v Platičih blizu Mažerol. Toda takrat se je brigal zanje le kot odvetnik.

Pošteni može bi morali o kulturnem, moralnem in gospodarskem stanju naših vasi napisati protest, kakor ga je leta 1847 izdal Luigi Settembrini v imenu ljudstva obec Sicilij proti vladni burbonskega Ferdinanda II., ki se ni brigal za moralni in gospodarski dvig naroda. Posledica vladne bresbiržnosti je bilo brigantstvo, analabetizem, mafija, umori. Zato pa se ni bilo celokupno prebivalstvo Južne Italije divje in barbaro, kar bi hoteli prikazati nas zaradi enega zločina.

Dajte nam sol v maternem jeziku, ne samo otroške vrte, kjer deca ne čuje domače besede in ji vzprljajo čut manjvrečnosti!

Dajte nam našo besedo v cerkev, da bomo moralne nauke razumeli!

Poskrbite za ceste, brzovaj, luč in splošni gospodarski napredok, ne zgolj s kakimi nagradami, ampak z resno izvedljivimi načrti!

To bo moralna in gospodarska sanacija, ne pa posylovanje in blatenje, ker smo — Slovenci.

Tega se naučite vsaj ob grobu nesrečne žrtve!

Res pa je, da so nekoliko kulturno zaostali in je morda zato njihova nraov raskrava. Saj cerkevi ne slišijo blage domače govorice, kvečjemu sumnje, da so nanti-clericalci, čeprav so vedno vse glasovali za — krščansko demokracijo. Zdaj pa razumi kdo, ce more, kako jih zmerajo antičlerikalci, v skrinici pa najdejo njih glasove?

Vsa nevarnost tiči v dejstvu, da se še nekaj čutijo, da so slovenske krvi in jezika, da so »jihoslavie« za to jih dolže, da so zločinci, pijanci, morilci. Čeprav se je morda le eden kot tak znašel med njimi.

Naši ljudje, ki so se navadili francoskega in flamanskega jezika so učafali deo v raznih fabrikah in pri drugem delu, ki pa seveda ni tako dobro plačano kot je bilo v prvih letih po miniera. Tisti naši delavci, ki so se ostali v Belgiji in ki se niso šli v Francijo ali pa v Švico, premisljujejo, kaj bi napravili. S premogom (karbonom) ne gre več, ga ne morejo več toliko ponucat v industriji, ker mu delata hudo konkurenco elektrika in še bolj nafta. Pred tremi leti so izkopali okoli 29 milijonov ton karbona, sedaj ga naberejo pred vhodi v miniere najmanj za deset milijonov ton manj. V prihodnjih letih ga bo še za dosti milijonov ton manj, ker stojijo na raznih krajeh veliki kupi karbona, ki ga ne morejo prodati. Zato odpuščajo licencirajo delavce in so samo lansko leto licencirali 70.000 delavcev, kar je precej za majhno Belgijo, ki šteje komaj 9 milijonov ljudi. Licen-

cirali so predvsem tuje (stranjerje) delavce in kajpada Italijane, med katere spadajo tudi naši delavci iz Slovensčine. Numer italijanskih delavcev-minatorjev je padlo v zadnjih pet let od 52.000 na 38.000. Med Itceniranimi je bilo nekaj sto naših Slovencev. Seveda je pa ostalo še precej naših ljudi v istih minierah, ki so bolj rentabilne. Nekateri naši ljudje, ki so se navadili francoskega in flamanskega jezika so učafali deo v raznih fabrikah in pri drugem delu, ki pa seveda ni tako dobro plačano kot je bilo v prvih letih po miniera. Tisti naši ljudje, ki so šparali, so začeli na svoje delati kak mestir in jim gre dobro. Takšnih pa na žalost ni dosti med našimi ljudmi.

Pred leti je hodilo na novo v Belgiji okoli 20.000 italijanskih delavcev, sedaj pa jih je šlo lansko leto še samo okoli 3.000. Letos bo srečen tisti, ki ga bodo pustili v Belgijo.

Stari emigranti svetujejo našim najgredo v Švico (Švicero). Povedo pa, da v Švici ni tako lahko dobiti delo za večje število delavcev iz Italije. O Franciji pa povedo emigranti razne reči: Eni se hvalijo, drugi pa tožijo zavoj draginje in pravijo, da ni mogoče zato dosti prišpati in pošiljati rimes domov.

Novi letniki - malo poubov v Evropi

Ceglih ne rastejo nove fabrike in se ne veča industrijska proizvodnja v zahodnih državah Evrope (occidente) tako hitro kot na vzhodu v socialističnih državah, pa ne kaže, da bo v prihodnjih letih težko dobiti delo v Evropi kot je bilo v preteklem letu. Sadā prihajajo namreč na vrsto tisti letniki, tiste »classie«, ki so se rodile med uojsko od leta 1940 pa do leta 1945. V letu 1960 bodo imeli tako na primer dvajset let tisti puobi, ki so se rodili leta 1940, ko je začela druga posvetna uojska, ko so bili vse odrasli moški proč od doma, mobilizirani v sudatskih trupah. Vsem državam, najbolj pa Germaniji se pozna, da se je rodilo med uojsko dosti manj otrok. V Germaniji se je število otrok rojenih med uojsko zmanjšalo za milijon in pol. Za milijon in pol manj mladih delavcev mora bodo torej imeli Nemci. To mora

Kje bojo učafali Nemci milijon in pol delavcev, ki jim manjkajo? Nekaj jih bojo dobili iz Vzhodne Nemčije, odkoder bežijo Nemci v Zahodno Nemčijo. Pričeljno en milijon delavcev bo mogli iskati druge, izven Germanije. Drugod v Zahodni Evropi nimajo nikjer odveč delavcev, posebno ne v Evropski ekonomski skupnosti (Mercato Comune Europeo), katero sestavljajo Francija, Belgija, Italija, Nemčija, Holandija in Luksemburg. V Evropski ekonomski skupnosti imajo namreč vsi delavci vseh državah članic iste pravice.

Zaenkrat so sklenili med Italijo in Ger-

NAROČNINA:

Za Italijo: polletna 300 lir — letna 500 lir — Za inozemstvo: polletna 600 lir — letna 1000 lir — Oglasni po dogovoru. Posamezna številka 25 lir

Nadiške doline - zelo uboga cona

Ker bi vsaj nekaj pomagalo in morda marsikoga zadržalo doma, toda to po našem bi tudi ne pomagalo dosti, ker je treba učafati ljudem delo doma, to je postaviti v naše kraje industrijo, fabrike, ker imamo preveč ljudi, da bi mogli živeti samo od živinoreje, od mlečnih artiklov.

Se bolj pametno in trezno je napisal Mario Leban iz Dolenje Mjerse v Nadiški dolini, je napisal zelo pametno pismo »Messaggeru Veneto. V pismu je takoj od začetka napisal, da so tudi »Valli del Natisone, zona poverissima« kakor Karnija, o kateri je na široko prisel nek Pennese.

Prav ima Mario Leban, ko piše, da je sicer dobro, če zgradijo dobre ceste, pa sole in otroške azile in podobne reči, toda to ne pomaga, ker bodo ostale kopi prazne, ker prebivalstvo v masi emigrira. Dopade se nam, da je tudi Leban, ki je predsednik organizacije »Coltivatori diretti« za komun Sv. Lenart, istega mišljena kot mi pri Matajurju,

ki že deset let pišemo, da ne pomagajo več majhne podpore, ne zidanje cest in šol, ker tega ni mogoče jesti, ampak da je treba dati velike stvari, izvesti velike reforme. Šentlenarski predsednik direktorjev »koltivatorjev« pravi, da je treba dati stotine milijonov lir za bonifikacijo naših krajev, zato, da bi se gor postavile zadružne štale itd. Tudi glede teh stotin milijonov ima Leban de'oma prav,

manjje sporazum (accordo) za 70.000 italijanskih delavcev. Kasneje pa jih bodo rabili še več: sto dvesto, tristotaužent. Tudi v Germaniji je isti problem, da izkopajo prevec karbona, kot v Belgiji in Franciji. Morebit ne bojo nucali v Germaniji italijanskih delavcev, to se pravi tudi naših iz Slovensčine, v minierah, zaki morajo zmanjševati proizvodnjo, pač pa drugod: pri zidanju his, gradnji novih cest, sploh v gradbeništvi (edilizia). Nucali jih pa bodo tudi v fabrikah, ker bo tudi tam primanjkovalo delavcev.

Po vojski je le malo naših delavcev iz Slovensčine delalo v Germaniji in zato naši ljudje ne vedo, kako je v tem statusu. Sprašujejo se, kako bodo tam živel in kakšne so plače. Nemška marka je zelo drag denar, saj se dobi za eno nemško marko okoli 150 lir, torej še malo več kot za švicarski frank. Nemška marka je, bolj po debelo, povedano desetkrat več vredna kot belgijski frank in kot je bil do sedaj francoski frank, dokler ga niso naredili močnega. Pri Nemcih je večja disciplina kot v Belgiji in v Franciji, je pa tudi manj nesreč in je socialno osiguranje natančno in strogo izpeljano. Zaenkrat pa niso v Germaniji tako dobre plače kot so bile v nesrečnih in zupuščenih belgijskih minierah. V Germaniji je hrana draga in ni za naše okuse. Bolje bo, da bi naši delavci jedli po svojih kantinah, kot pada bi se martrali z nemško hrano: z njihovim krompirjem, kapsom, špehom in svinjsko mastjo. Pili pa bodo lahko samo pivo, ki je dobro, vino pa je predrag za žep ubogega delavca.

Po vojski je le malo naših delavcev iz Slovensčine delalo v Germaniji in zato naši ljudje ne vedo, kako je v tem statusu. Sprašujejo se, kako bodo tam živel in kakšne so plače. Nemška marka je zelo drag denar, saj se dobi za eno nemško marko okoli 150 lir, torej še malo več kot za švicarski frank. Nemška marka je, bolj po debelo, povedano desetkrat več vredna kot belgijski frank in kot je bil do sedaj francoski frank, dokler ga niso naredili močnega. Pri Nemcih je večja disciplina kot v Belgiji in v Franciji, je pa tudi manj nesreč in je socialno osiguranje natančno in strogo izpeljano. Zaenkrat pa niso v Germaniji tako dobre plače kot so bile v nesrečnih in zupuščenih belgijskih minierah. V Germaniji je hrana draga in ni za naše okuse. Bolje bo, da bi naši delavci jedli po svojih kantinah, kot pada bi se martrali z nemško hrano: z njihovim krompirjem, kapsom, špehom in svinjsko mastjo. Pili pa bodo lahko samo pivo, ki je dobro, vino pa je predrag za žep ubogega delavca.

Ker se bo morala usmeriti emigracija večine naših delavcev od sedaj naprej samo v Germanijo, bi bilo dobro, da se ljudje na to pripravijo. Mi Slovenci iz Furlanije imamo večjo izkušnjo z Germanijo kot pa Italijani. Naši ta starci, tisti, ki imajo šestdeset let, so hodili na delo v Avstrijo in Germanijo in znajo še zdaj nekaj nemški. Posebno Režijani so se razširili po Avstriji in se tam dobro plasirali. Pod fašizmom niso hodili naši delavci na delo v estero, ker ni fašizem v svoji grandomanji pustil

(Nadaljevanje na 2. strani)

Mi smo hvaležni gospodu Lebanu za njegovo pismo »Messaggeru Venetu«, ker je v bistvu povedal to, kar zastopamo mi in o čemer kar naprej pišemo v »Matajurju«. Rabil je gospod Leban sicer neke zastarele izraze (fraze) ali v glavnem je povedal, da je treba dati stotine milijonov, napraviti nekaj velikega, ako hočemo rešiti situacijo, da bi ostali ljudje doma; prav tako je konstatiral, da je pri nas »situazione particolare« in ni important, da je omenil, da smo »italianissimi«, kar ni etnološko točno (etnologicamente parola errata), in da smo »bilingui«, kar ni nacionalno-lingvistično točno, ampak zadej je le pravo bistvo stvari in pomagal k razsvetlitvi našega problema.

SV. PETER SLOVENOV

Mali obmejni trafik mjeseca decembra

Mjeseca decembra je bluo skozi obmejni bloki u naši daželi 14.496 prehodov in to 2.707 iz italijanskega kraja in 11.789 iz jugoslovenskega.

Skozi obmejni blok u Stupci je bluo 7.594 prehodov: 1.298 iz italijanskega kraja in 6.296 iz jugoslovenskega; skozi Učjo je bluo 529 prehodov: 306 iz italijanskega kraja in 223 iz jugoslovenskega; skozi Most na Nadiži pri Platičih je bluo 1.195 prehodov: 52 iz italijanskega kraja in 1.143 iz jugoslovenskega; skozi Polavo pri Ceplatičih 730 prehodov: 108 iz italijanskega in 622 iz jugoslovenskega; skozi Solarje pri Dreki 1.214 prehodov: 208 iz italijanskega kraja in 1.006 iz jugoslovenskega; skozi Klinac 603 prehodov: 204 iz italijanskega kraja in 399 iz jugoslovenskega; skozi Mišček 778 prehodov: 466 iz italijanskega kraja in 312 iz jugoslovenskega; skozi sezonski blok Boketa pri Topolovem je šlo 64 ljudi iz jugoslovenskega; skozi sezonski blok Boket 1.853: 65 iz italijanskega kraja in 1.724 iz jugoslovenskega.

SMRTNA KOSA

Ves špetarski komun je zlo pretresla novica, da sta umrli adam za drugim v času par ur zakonca 70 ljetnega Gabrijela Makorič in 66 ljetnega Pia Pascoli. Mož je preteklo že osem ljet in smo še nimar sem, zaki je bil bolan na ledvicah (fegato), ženo pa so nemudoma pripeljali dne 9. januarja v špital zavoj srčnega napada.

Prvi je umrli Makorič, za njim pa žena ne da bi vjedala za možovo smrt. Skupaj so ju pokopali na špetarskem britofu. Vsej žalhti rankih izrekamo naše globoko sožalje.

AHTEM

Porčinj še vedno brez ceste

Porčinj je 'dna tistih gorskih vasi do katere se še donas človek ne more parpejati. Ljeta 1952 so začeli domaćini djetjal cesto, da bi bili povezani z Ahtnom, a sobit je zmanjšalo denarja, čelegli so plačevali djevlace po 500-600 lir na dan. Preteklo je dosta ljet in takuš se je že nareto djelo spet vederbalno zavoj deža, snega in pouđenj. Ljudje iz Porčinja dostikrat postrojijo sami brezplačno to pot, da lahko vozijo po njej s kakšno kariočno gnoj ali drva, a u zadnjih časih se je takuš poslabšalo, da se še težko hodi po njej, kaj šel da bi se vozilo.

Ni prav, da se takuš zanemarja vas, ki šteje okuoli 200 ljudi in ki vse poštene plačujejo »tasse« in druge dajatve, potem ki so si zasluzili kruh v »nestera«. Porčinj leži več kot 700 metru visok nad morjem in zato je tle svet malo rodoviten in gorat. Ljudem se bese trpljenje že iz obrazu in zato ni čuda, da predčasno ostarijo in postanejo nekopac za djelo. Dokler je človek mlad gre v »nestero« in tam si zasluzi kruh za sebe in družino, ko se pa postara zapade v veliko uboštvo, če nima brdkih otrok, ki mu pomagajo in tuš spet v »nestera«.

Kot da ne bi bilo že vse tuž zadost, pred vsemi ljeti je Porčinj utarpel došti škode zavoj pouđenj. Škoda jim ni

bila povrnjena, če izključimo tisto malo kilogramov žita, ki ga je dobila vsaka družina. »Stato« se ne briga nič za revno stanje te gorske vasice, ki leži kot lastovičje gnijezdo pripeljeno na pobojišču. Breginj kot Tipani in mnogo bližje Kobaridu kot Nemam. Ljudje iz komuna Tipana in prav posebno oni iz zgoraj povjedanih vasi so bili stalno v dobrih odnosajih s sosednjim Breginjskim kotom, ker so bili nazvezani nanje delno s sorodstvom in delno tudi zaradi ekonomskih razlogov.

Zvedeli smo, da nekateri bivši zagrizeni fašisti, ki so nasproti dobrim odnosi

CEDAD

NESREČA NE POČIVA

Irma Mašera doma iz Špetra se je močno usjekla v nogu, kar je cepila drva. Pripeljal so jo v čedadski špital in bo ozdravila v 15 dneh. Mario Bodigoj iz Prapotnega je nesrečno padel po stopnicah, da se je nalomil rebra. Ozdravil bo v 15 dneh, če ne nastopijo komplikacije.

Ali pojdemo na delo v Germanijo?

(Nadaljevanje s 1. strani)

italijanskih delavev, da bi delali v emigraciji in so se moralni zato doma maratrati. Pač pa smo spoznali Germanijo med vojsko od slabe strani, ko so delali naši ljudje pri slabih hrani za vojne marke po nemških vojaških fabrikah. Dosti naših ljudi je bilo v Germaniji tudi v vojnem ujetništvu, v prižoni in po raznih lagerjih.

Sedaj bo morebiti cela vrsta let, ko bodo hodile stotine naših ljudi na delo v Germanijo. Dobro bi bilo, da bi bili

posebni kurzi za nemški jezik vsaj v profesionalnih šolah v Špetru in Reziji. Če so pametni, se nekateri naši ljudje naučijo nemški od naših starih. Zapomniti se je treba, da so Nemci zelo natančni, disciplinirani in čisti ljudje, ter da želijo, da so tudi juški delavci, ki pri njih delajo, tajši. Mogoče bojo Nemci že preca vpeljali avtomacijo v fabrike, tako da ne bo korlo biti posebno kunštano stati pri modernih makinah, ker te vse napravijo. Bujoš je seveda, če si kvalificiran, če znaš kakšno drugo delo, ki je bujoš plačano.

„Patria“ nas je zapustila

je demokracije kristjane in direkcije razne sorte.

Smo slabši kot lastovke (peggio delle rondini), ki se selijo samo v eno direkcijo: enkrat na jug v Afriko in spomladi, tu primaveri, spet nazaj na sever. Mi pa moramo enkrat na zahod (Oriente), pa nato na jug (sud), sedaj na sever (nord) in ni izključeno, da bomo hodili še nekam na vzhod (est) na delo. Samo v Italijo, ki je naša »patria« kot kaže ne bomo hodili. V Italijo bomo hodili samo otroke djetjal, davke-tasse plačevat in ob glazu vina vpti »neviva«. Tu je gih tarkaj domovina-patria, da vemo, kje se rodimo in da tej patriji nosimo denar za »tasse«, ona, ta provizorična patrija pa nam ne more dati nič niti dobre šol, da bi se učili v njih kaj pametnega za kvalifikacijo v kakšnem poklicu, meščirju, kakšen tuj jezik, ne pa italijanski jezik, ki nam pravzaprav nikoli ne služi. Takšna je bridka resnica.

Pripravimo valiže za Germanijo! Habtaht!

Tako torek bo Germanija za nas reševala »problema della montagna«, bonifike in »sollevamento economico delle zone depresse«, kakor se že imenujejo vse tiste lepe parole vladne stranke, to

TAJPANA

Naj se neha z ustrahovanjem in diskriminacijami

Ne moremo iti mimo ne da bi se ustavili pri nizkem številu prehodov iz italijanske strani skozi obmejni blok Most na Nadiži v tipanskem komunu. Mjeseca decembra je šlo skozi ta blok iz Breginjskega kota 1.195 ljudi, medtem ko jih je šlo iz tipanskog komuna le 52.

Interesirali smo se za ta primer, da bi izvedeli zakaj nočeo hoditi naši ljudje preko meje, ker vemo, da so tri vasi in to Brezje, Platičje in Prosnid mnogo bližje Breginju kot Tipani in mnogo bližje Kobaridu kot Nemam. Ljudje iz komuna Tipana in prav posebno oni iz zgoraj povjedanih vasi so bili stalno v dobrih odnosajih s sosednjim Breginjskim kotom, ker so bili nazvezani nanje delno s sorodstvom in delno tudi zaradi ekonomskih razlogov.

Zvedeli smo, da nekateri bivši zagrizeni fašisti, ki so nasproti dobrim odnosi

šajem našega ljudstva s sosedji, groze in ustrahujejo vse tiste, ki hodijo preko meje. Taka propaganda zelo vpliva na naše boječe ljudi, posebno še, če jo delajo elementi, ki imajo kakšno upravno funkcijo.

Ker je bio dognano, da se delajo diskriminacije napram ljudem, ki imajo sorodnike in prijatelje na oni strani meje, bi morale tu poseči vmes višje oblasti, kot je prefektura in mešana italijansko-jugoslovanska komisija za izvajanje videnskega sporazuma za mali obmejni promet.

Naj se vendar nehajo diskriminacije, ker potrebujemo vsi mirnega sožitja ob meji. Naj se neha s provokacijami, ker naši ljudje so užili že dovolj gorja za časa fašizma, med vojno in po vojni, ko so pri nas divjale trikoloristične bande.

Rastejo škuole - pada numer otruòk

Lani decembra smo pisali, ke so odperli nove škuole tu našem komunu antuò u Tipani, Viskorši, Krnahti in Platičih. Škuole so velike in moderne, a numer otruòk, ke o hodi vanje te usako ljeto manjši. Judje no emigrajo an te še tuò, ke to pride manj otruòk anjelè na usako famejo. Anu drugod po naših krajih, u Furlanski Slaviji, posebno u dolini Nadiži ve mamò velikanske nove škuole. Vanje se hodi učit pa po duakrat trikrat anu še večkrat mankuj otruòk kot pred uèro.

U Tipani hodi u škuolo samo 44 otruòk, u Viskorši 40, u Krnahti 16 anu še u Platičih samo 16. Pred uèro so mjeri usi ti kraji se tekaj otruòk u škuoli. U bližnjem komunu Montenars to je u slovejski vasi Flejpan je 11 otruòk u škuolah. Že anjelé-sedaj to je celi vrsta 1946 skuažej 50. U čisto novi škuoli u Brjehu, ke se na nje bá inauguranata, pa no èe hoditi samo še pet otruòk, drugo ljeto to ce jih beti samo 3.

Dnaka situacijon na merit numerja otruòk na je po usjeh vaseh »Slavije Friulane«. Manjša se pa numer judi, a še buj hitro se manjša numer otruòk po škuolah, öe anjelé-sedaj to je celi vrsta-fila škuol, ke so ble narete po uèeri, maso velika anu bo usako ljeto še buj. Ve mamò še u nekatjernih vaseh slave škuole, nauàdne solarje nad kako kljetjo, slabo pobejljene, slabo ohrijetu anu slabo razsvetljene. Potrjeba-bizunja na je velika po novih škuolah in takih krajih, a komunske administracioni no bi muorle zlo merkti, kuò za 'dne lokalje no bojo nardile, ke no ne bodita maso veliki, zak' to ce koventati kalkulati, ke to ce beti par naših sedanjih ekonomskih kondicijonah simpri manjši numer otruòk.

NEME

PADEC PREBIVALSTVA (POPOLACIONA) U LJETU 1959

Numer judi se ne zmanjšuje samo v gorskih vaseh Furlanije, ma še u komunih, ke ne leže skuažej ta na raunem. Dne 1. januarja 1959 je imeu komun Neme 4.279 judi, ljetos istega dne pa le 4.217. Čez ljeto je za stalno zapustilo komun zavoj emigracijon 114 judi, paršlo pa jih je u komun 68. Tjemu numerju muoramo dodati, da je u ljetu 1959 umarilo 62 judi, rodilo se jih je pa le 46. Iz demografskega movimenta to se še vidi, da je u komunu Neme s parvim ženarjem tega ljeta 2.923 eletorjev, tuò to je 1.501 žensk anu 1.422 mož.

RAMANDOL U CE RATAT GOSPOSKI

Zadnje čase se dosti govorji, da se če Ramandol, vasica, ke na má 150 judi anu znana pousod zavoj dobrega vina, odcepiti od komuna Neme an se priključiti k Centi, čelegli je ta dosti buj delič. Po-

glavarji famej so že podpisali prošnjo zavoj tega anu se troštajo, ke no ce beti poslušani.

Uzrok (motivo), da no ce iti pod Cento to je te, ke komun Neme premalo pensa za to vasico. Mi smo pa mnenja (pensirja), ke ta pod Cento to se jim ne bo vero nič bujše godilo, zaki usi vjemö kako na Centa trata gorske vasi iz svojega komuna. Poglejmo tu kje kondicijonah no žive judje iz Smardenke, Malamažerje, Kuje, Štele. U tej zadnji vasi no njemajo še nanje ceste, ke na te uboge judi veži s centrom. Na taka velika vas brez ceste anu brez vodovoda (akvodata) to je na jasna dimostracijon, ke Centa na ne bo ljeuse tratala še Ramandol. Naj vas ne motijo ali pa oslijepijo ljepje vetrine tje po Centi, ker od tege ne boste mjeri nič, ma četski lušo (il lusso di Tarcento) ga boste muorli plačati vi.

SV. LENART SLOVENOV

MSGR. DR. BOŽO KJACIĆ UMRL

Dne 29. decembra 1959 je umrli v čedadskem špitalu po dougi in hudi bolezni msgr. dr. Božo Kjacić, doma iz Doljenje Mjerse.

Ranki je živu zadnja leta v Gorici kot kanonik goriškega kapitila in notar nadškofije v Gorici. Preje je bil za famostra v Srpenici, Bovcu in Podmelcu, od leta 1936 do 1946 pa v Solkanu pri Gorici.

Pogreb dragega rankega se je vršil 31. decembra v Sentlenartu. K zadnjemu počitku ga je spremila velika množica ljudi, saj je bil msgr. Kjacić zlo parjujen med ljudmi Slovjenščine. Pogreba so se udeležili tudi znanci rankega iz Gorice, Trsta in iz obmejnih krajov Jugoslavije.

Rankemu monsignoru je zlo stala pri srcu naša Slovjenščina in sam kot sin naše zemlje nas je ob vsaki parložnosti bodril in nam ulival upanja v boljše dni, zato mu bomo ostali hvaležni in ga ne bomo pozabili.

Riganje muša - i ragli dell'asino

U nedjelje, dne 17. tega mjeseca, je bla u Sv. Ljennartu »sagra«, zaki so praznovali (so festegial) sv. Antonu puščaniku, ki je protetor usjeh domaćih živali (animali). Ta dan je živila ušajala žegan an zatuò se troštamo, da ga je ušaju tud tisti svjetlenartski »muša«, ki je dne 12. tega mjeseca pisal u »Gazzettinu« njekšne mušarje (oslarije) gor čez »una attribuzione slave a San Leonardo«. Pravijo, da se požeganči človek ali žival spreobrene an zatuò morebit ne bo več tistega riganja (ragli dell'asino) po žornalih, ampri patmetno pisanje.

REZIJA

SNEG ZAMETEL UCJO

Vas je bila 20 dni popolnoma odrezana od sveta

Koncem decembra, kar je povsod močno lil cez, je v Učji in njeni okolici zapadlo okoli pol metra snega. Dogodek ne bi trajičen, saj ljudje so tu vajeni na sneg do pozne pomladi, če ne bi snežna odeja zmrznila. Preko snega se je napravila debela ledena skorja, ki je ni bilo mogoče odstraniti na noben način in tako je bila Učja kar 20 dni popolnoma odrezana od sveta.

Od Tanameje do Učje vodi kakih 8 kilometrov dolga cesta in ves trud je bil zastonj, da bi »spazzaneve«, ki jih je dala na razpolago provincia, odpri pot tem ubogim ljudem. Šele po 20 dneh dela se je posrečilo reševalni skupini iz Portogruar prebiti led in priti do vasi.

Med časom, ko je bila Učja odrezana od sveta, je zbolelo več ljudi, in so bili prepuci usodi, ker ni mogel priti do njih zdravnik. Neko ženo, ki je dobila hud napad slepiča in nekega delavca, ki se je v gozdu močno usekel, so moralni domaći prostovoljni smučarji (sciatori) prenesti na portantinam v Tersko dolino. Da je začelo primanjkovati živeža ni treba, da se posebej poudarimo, saj vemo, da je vaški »buteghink« majhen, ki nima zalog več kot za kak tened. Ljudje so se kaj časa zapri v dolini.

Učja šteje precej emigrantov in družine se preživljajo skoraj izključno z prihranki, ki pridejo iz inozemstva. Svet, ki ga obdelujejo, je nerodoviten in še ti pičli pridelki so slabi, ker je klima ostra. Kakor izgleda, bo letos odšlo v tujino večje število ljudi, kot lani.

S tem, da oblasti priznajo Učjo za eno najrevnejših vasi videmske province še liso storile nič, treba je resnih ukrepov in ne obljub, ker teh so v Učji že siti. To pa ne gre samo državnim oblastem, ampak tudi komunalnim, ker je tudi tem Učja le »scenerentola«.

OBĐAROVANJE OTROK V STOLBICI IN KORITIH

Gli sloveni del Tarcentino in una relazione del Pievano del 31.3.1810

In questa relazione, che qui sotto riportiamo quasi per intero, rileviamo il fatto come coloro che, all'inizio dello scorso secolo, erano preposti in Friuli alla Pubblica Istruzione, fossero quasi all'oscuro della lingua che si parlava nella parte occidentale della Slavia Friulana. Gli Sloveni della Val Natisone avevano, come si sa, ricevuto una precisa fisionomia e funzione al tempo della repubblica di Venezia, da poco deceduta. Si vede che gli Sloveni del mandamento di Tarcento, pur avendo costituito già nel passato un loro Vicariato Slavo, erano, nell'amministrazione pubblica, confusi con i Friulani. Tuttavia, ci si dovette accorgere che il problema dell'Istruzione in quella zona presentava gravi difficoltà per il fatto che gli abitanti sloveni del luogo non capivano la lingua italiana. Ecco di qui l'inchiesta promossa dalla prefettura tramite il pievano di Tarcento in quanto allora le relazioni civili erano quasi tutt'uno con quelle religiose.

Ricordiamo che in questa relazione ci si preoccupa di trovare delle copie del Vangelo nella lingua parlata sul luogo: segno evidente che c'era disagio nel far apprendere a quelle popolazioni la parola di Cristo in una lingua che non fosse la loro. Naturalmente, siccome allora eravamo all'inizio degli studi glottologici, si fa una certa confusione tra slavo e l'illirico (probabilmente quest'ultimo termine doveva intendersi per croato glagolitico se l'autore dice che essa è approvata dalla Chiesa per i riti sacri).

E, a proposito di inchieste, bisogna ancora aggiungere che anche oggi che a differenza di allora, siamo cittadini di una repubblica democratica si fanno delle inchieste, ma con questa differenza, che, allora si cercava realmente di chiarire il problema linguistico, senza alcuna velleità nazionalistica, oggi invece per dimostrare che la lingua — dialetto che viene parlata nella Slavia Friulana non ha nulla a che vedere con la lingua slovena, e che perciò non v'è alcun problema di minoranza.

Ma riportiamo il testo della relazione del pievano Raffaele Bevilacqua il quale la manda al delegato del distretto di Gemona:

«Insieme al testo latino le trasmetto, Signore, una versione slava della Parabola del Figiluol prodigo, come sta registrato in S. Luca al capo decimo-quinto. Ho detto versione slava, poiché se ben si riflette, non può denominarsi illirica la lingua che in queste regioni si parla, benché coll'illirico abbia qualche remota analogia — oltre a ciò la lingua illirica è riconosciuta dalla chiesa nelle sue Bibbie, nei suoi Offizi. La lingua delle nostre Alpi non gode di nessuno di questi privilegi. L'autore della traduzione che le trasmetto è un certo G. Japel, tratta da un'opera intitolata »Prediche per le Domeniche e feste di tutto l'anno« stampata a Lubiana presso Ignazio Klummajer, nel 1794. Ne ho ricercate delle altre versioni e per tal oggetto sono ricorso anche al soggetto che Lei ha in-

dicato in Lusevera, ma nulla mi venne fatto di ottenerne. Quantunque quella che io invio, non sia propriamente una versione illirica, ma piuttosto una versione slava, o come più propriamente denominarsi Cagnolina, non stia Ella prendersi alcuna inquietudine. I signori che sono alla direzione della Pubblica Istruzione, sono al caso di averne di simili traduzioni fino alla sazietà. Sarebbero molto forestieri nel proprio officio, quando non sapessero che l'Ambrosiana di Milano abbonda, come tante altre, di raccolte poliglote in materia di testi Scritturali.

Per rispetto poi alle altre ricerche della lettera prefettizia che rimando qui

accusa, Le dirò che nel Distretto della mia parrocchia non si parla la lingua tedesca... Per riguardo alla lingua slava, vi sono otto ville su queste alpi che la parlano, cioè Sedilis, Ciseris, Stella, Villanova, Sammardenchia, Lusevera, Zomeais e Coja....»

L'autore si dilunga poi in personali disquisizioni circa l'origine dei nostri sloveni; e si meraviglia come la Deputazione della Pubblica Istruzione sia d'incarico alla Prefettura, e questa al delegato di Gemona, di indagare circa l'origine e la provenienza di questa popolazione, quando neppure un'Accademia riuscirebbe a sciogliere l'enigma che oggi invece è a tutti chiaro e noto.

Zgodovinski spomini - Ricordi storici

Kmalu bo že sto let, kar so šli v snežni zimi trije naši Slovenji doma iz Brege v dreškem Komunu domov, potem ko so celo leto delali po slovenskih deželah, ki so bile takrat še pod Avstrijo. Prišparali so precej goldinarjev in kron, ki so jih mislili zamenjati v Čedadu za lire. Imeli so samo srebrn in zlat denar, ker bankovce, papirja, še marali niso. Šli so po stari znani stezi, po tisti, ki še sedaj hodijo Unejci z Volč, Tolmino in drugih krajev k nam v komune Dreko, Grmek, Sovodnje in še druge kraje, ali pa mi k njim. Pot pelje pod Slemenom in je precej strma. Takrat pa je padal sneg, so bili zameti in še led je pokrival na enih mestih pot. Vihar jih je izmučil in zato se je Ivanu Rutarju spodrsnilo

in je letel pod pot ter se pobil. Ko je umiral, je naročil drugima dvema, ki sta bila še zdrava, sledičo ustno oporočko ali testament: »Pri bratu Matevžu imam zgovorjen po očetu svoj part od premoženja. Naj se to proda in iz tega denarja sezida kapelica na Slemenu v spomin moje duše. »Ivan je umrl, prijatelja pa sta doma povedala zadnjo njegovo željo. Na mestu kjer je Ivan izdahnil svojo dušo, so sezidali kapelico. In vsi naši emigranti, ki so takrat hodili peš na delo v Avstrijo, so se tu pri tej kapelci ustanili, preden so šli čez konfin in tudi ko so se vračali so se spet ustanili in po stari navadi zmolili očenaš za srečno vrnitev. Kapelica je stala dolga leta, dokler je skrbel zanjo Matevž, brat ponesrečenega Ivana, potle pa je šel Matevž v Ameriko, v USA odkoder se ni več vrnil. Nobeden se ni več za kapelico brigal in je začela propadati, enkrat je zmanjkal korec na strehi, a nato še drugi, pa je dež močil in led razganjal zidove. Okoli leta 1910 se je v travu samo malo poznamo po zidovih, da je tu stala kapelica. Takrat so začeli Avstrijci spravljati nimar več vojakov na mejo. In tako so bile neke kompanije avstrijskega domobranskega regimenta št. 27 v kasarni v Tolminu. Ti vojaki so hodili zmeraj tam ob meji in se lotili, da bi spet sezidali kapelico, ki jo je postavil Matevž Rutar po svojem bratu Ivanu na tem kraju. Dne 22. junija 1911 je bila na Slemenu velika svečanost. Požegnali so novo kapelico. Celo habsburški nadvojvoda Friderik z raznimi generali je bil zraven pri svečnosti. Slovenski učitelj in trgovec Vrtovc iz Tolmina je pri tem držal govor. Polno ljudi je bilo iz Volč in pa s Krasa, Klobučarjev, Dreke in drugih krajev. Takraj so hodili ljudje fraj čez konfin brez pasaporta, karte d'identita, sploh brez papirjev. Toda tudi ta druga kapelica ni dolgo ostala. Neko zastonj hodili generali in nadvodje okoli konfina po naših krajih. Že čez štiri leta je začela 24. maja 1915 italijansko-avstrijska vojska. Takoj zadaj za kapelico so bili apostamenti za italijanske kanone, ki so streljali na Tolmin in na avstrijske trinceje. Vojska je pobrala tudi kapelico in je bila potle tista zemlja tam okoli tako premešana s trincejami in eksplozijami granat, da je težko konstatirati, kjer je stala kapelica v spomin našega delavega emigranta Ivana Rutarja.

Konec muora bit z našo zaostalostjo in primitivizmom (basta con l'arretratezza e il primitivismo!) Posebno našim čečam se odpirajo sadá vrata vse Evrope. Zaki bi muorli bit kontent na tiste tečaje, predvsem pa naše »autorita«, ker bi se povečalo znanje naših ljudi in naših krajev. Tuole je pravi »patriotismus« ker bi država, stato, imel pri nas buj kulturne »cittadine«. »Uffici del lavoro« in »Uffici per l'emigrazione« bi bli takuo buj kontent, ker bi imel pri nas buj kvalificirano delovno silo (mano d'opera più qualificata) posebno za dječo v emigraciji, v drugih statih. Cisto drugač bi šle naše čeče po svetu, če bi znale, strikati, plesi, šivati, kuhati, pisati in računati, če bi znale malo več od tiste mizerne italijanščine, ki jim naučijo »maestrine« po šolah, če bi znale nekaj njemškega in če bi tisti materni jezik, ki ga doma govore malo izpopolnile na korzh.

Konec muora bit z našo zaostalostjo in primitivizmom (basta con l'arretratezza e il primitivismo!) Posebno našim čečam se odpirajo sadá vrata vse Evrope. Zaki bi muorli one djetali samo težka djela, samo najslabša djela, samo ta narbuje nagobarna djela.

Opozorjam starše in vse naše mlade ljudi, da bi korlo pri nas poskarbjet za naše čeče. Naši puobi imajo že korze v Spjetru, Čenti in Reziji. Niso ti »corsi« tajšni kot bi jih mi tjal, toda bujose kot nič. Vsak naš človek se muora za-

puomniti, da bi nam bili tisti »corsi« potrebni, zaki naše čeče ne znajo nič, uboge. Korzi praktični in kulturni brez nacionalistične in pseudopatriotične propagande, korzi v obeh jezikih, italijanskem in materinem slovenskem jeziku. (Chiediamo corsi pratici e culturali, senza propaganda pseudopatriottica, corsi in tutte e due le lingue: l'italiana e la nostra lingua materna slovena).

Prosimo tržaške in goriške Slovenee, ki imajo v organiziranju takšnih korzov prakso, da nam pomagajo.

Tečaj za naše čeče - Corsi per le nostre ragazze

Naši bratje Slovenji na Čoriškem imajo po svojih vseh tečajev (korze) o gospodinstvu (economia domestica) za svoje čeče. Na tjeih trimesečnih ali pa večmesečnih korzih se učijo mlade čeče, vse kar muora znati gospodinju: Učijo se sevje predvsem kuhati razna jedila in ne samo tistih par jedil, ki jih jedo par hiši. Učijo se kuhati po bukvah, po receptih. Na tečajih (korzih) se učijo tud šivati z makino in na roko, kako zafliskati (zablekati) stargane barške. Pokažejo jim tud kakuš se štrika, plete nogavice in druga oblačila iz volne. Hiša muora bit lepuš uštimana, počiščena in z guštom parapravljena. Vse to se naučijo čeče na korzih. Učijo jih pa tud malo kulture in ne samo praktičnih del. Da se navadijo pjet, recitirat kajšno poezijo, napisat kajšno pismo ali letero in vodit račune, konte za gospodinstvo, da se vidi kulko in zaki se ponuca denar v gospodinstvu. Tajšni korzi so na Goriškem enkrat v admn krajju, enkrat v drugem in počasi se vse mlade čeče naučijo vse po malo.

Polno tajšnih korzov-tečajev imajo na drugem kraju konfina, na Unejskem ali v Konalu. Tajšne tečaje-korze imajo v Avstriji po vseh vseh.

In mi vidimo kuško to velja pri slovenskih in pri avstrijskih ženah. Slovene žene, ki so še skuoš dobro šuoło in tajšne korze, znajo dosti več za živjenje in ušafajo bujša djela kot pa pri nas. Ce se pa poroči, darži gor tri kantongle pri hiši, kot pravi pregovor ali proverbo. Na njenih otrokih in na njej sami in na gospodarstvu-economiji se pozna, da je imjela dobro šuoło in da je hodila djelat dobre korze. Tudi pri nas smo imjeli pred ljeti nekaj zlo redkih in zlo slabih tečajev-korzov za naše čeče. Več kot praktičnega učenja, je bluo par tjem propagande. Propagande smo vši siti in ne kor posebnih korzov, da nam še tam glavo punijo z njo.

Kakno' naj se uboge čeče navadijo nekaj praktičnega dela, ki pride takuo prav, takuo dobro stoji kadar ušafa djelo, službo ali pa v družini, familiji, če se poroči. Saj poznate naše hiše, kakuš so mizerne, umazane in zapuščene. Kakuš naj jih naučijo naše matere, če pa same, uboge ženě, niso imele prilike — okažon, se nekaj navaditi. »Maestrine«, ki učijo po naših vseh, bi muorlo bit špot!

Mi bi muorli imjet po naših vseh po-

goste korze o gospodinstvu, o »economia domestica« za naše mlade čeče. Tisti korzi pa ne bi smjeli bit propagandni, ma čisto praktični, na katjere bi se čeče poleg praktičnega gospodinstva naučile še nekaj kulture, da bi se navadile malo pisati tud v materinskem slovenskem jeziku in se malo izpopolnile (completarsi) tud v italijanskem jeziku. Ne

la e melodiosa: chiamarla dialetto italiano sarebbe un vero peccato, perché essa possiede espressioni che si avvicinano completamente allo spagnolo ed al francese. Questa lingua è in uso non soltanto nel Friuli, ma anche a Gorizia e persino a Trieste. Recentemente hanno cominciato a pensare alla letteratura friulana, traducendo in friulano tutta l'Eneide e parte del Tasso; furono pubblicate anche delle poesie, alcuni almanacchi e si sono trovati persino alcuni brani dei tempi antichi. Che cosa vuole, io non capisco il friulano e me l'ero cavata piuttosto maluccio. A Dogna andai a pranzare. Qui l'oste per fortuna capiva il tedesco. In risposta alle mie domande, egli si mise a spiegarmi come potevo arrivare alla valle di Resia. «Ma che cosa vuole ancora?» mi disse interrompendomi. «Ecco il cappellano di Resia!» e mi indicò un giovane dalle calze nere che stava in affianco col vino la sua polenta. Io mi rivolsi a lui in tedesco. «Non capisco! Ma Lei parla italiano, Signore?». Bell'affare! Fino allora non avevo mai parlato l'italiano. «Ma Lei Signore parla il dialetto di Resia?» gli risposi con una domanda. «Un po». E così andò meglio. Sostituendo all'italiano il dialetto resiano (cioè lui col dialetto di Resia, ma io con non so quale dialetto slavo) ci capimmo e andammo d'accordo. Per farla corta Le dirò che verso le 3 eravamo a Resia. La strada da Resia a Resia è comoda (è stata fatta solo tre anni fa). Ci sono in tutto 3 osterie a Ravance: una è abbastanza comoda.

Il resto della giornata l'ho passato con il cappellano e col parroco, un onesto vecchio di 75 anni. Mi basta-

rono solo due giorni per conoscere tutto circa il dialetto e le usanze di Resia e per percorrere tutta la valle. Il parroco, essendo nativo di Resia, mi parlò delle antichità locali, il cappellano invece mi accompagnò per i villaggi e dai contadini.

La valle non è grande: è lunga circa un miglio ed è larga poco più d'un quarto di miglio; è abitata da 2767 anime che vivono in 4 villaggi principali: San Giorgio (Bila o Bèla), Gniiva (Njiva), Oseacco (Osean) e Stolizza (Stolbica); in 4 altre borgate: Prato di Resia (Ravance), Lipovez (Ljipovec), Coritis (Kurite), e Ucea (Učja); ed in alcuni paesetti: na Kryzačih, ta za Mlyn, Holištje, Martin na Lazu, Hozd, Ljšnjaca, Stary Mlyn, Čarny Potoci, Pod Ruščo. Na Gospodnici. Di quest'ultimo va ricordato che si racconta che il comune avo della gente resiana qui venne dalla Russia: debbo questa informazione al Rev. Dominus Odoricus Buttolo. «Anche il nostro Patrono è lo stesso come da voi» egli aggiunse, ripetendomi la tradizione della Russia, quando volsi saperne di più.

La chiesa parrocchiale è a Prato di Resia (Ravance) ma in ogni villaggio c'è una chiesetta. Tutta la popolazione vive sparsa nella valle: nel fondo valle ci sono distese di pietre e sulle pietre scorre la Resia che riceve acqua da 3 affluenti. Al di sopra incombono ripidi pendii, nudi, selvaggi ed inaccessibili. Non c'è altro che poveria e la gente s'ingegna come può. Gli uomini vanno a lavorare in Carinzia e le donne vanno a giornata nelle

SREZNEVSKIJ:

GLI SLAVI DEL FRIULI

(FRJULSKIE SLAVJANE), 17-19 f.

LETTERA AL GANKE

Dall'antica città di Cividale, 2 maggio 1841.

Carissimo W. W.,

Dopo i miei viaggi attraverso la Carinzia e la Carniola, qui Le mando poche righe intorno agli Slavi d'Italia. Soltanto poche righe perché iersera non ho potuto trovare quiete né per scrivere né per dormire. Solo ora Le posso scrivere, da un caffè, mentre la mia guida è seduta accanto a me ed accanto a una bottiglia di vino, e mi sta raccontando varie cose. Tosto proseguirò per Gorizia, donde poi andrò all'Adriatico — non posso però dirLe ancora da dove Le scriverò la prossima lettera.

Dopo aver fatto una breve visita a Zillenthal, sono andato prima a Tarvisio e poi a Resiutta — a metà strada, a Pontebba, ero già in Italia. A Pontebba — già tutto è differente: altre costruzioni, altri visi, molti occhi accesi e neri, capelli molto neri e belli, altre osterie coi focolari per terra, un altro pane — la polenta — ed un pan bianco, duro come la pietra, un'altra lingua (neanche una parola di tedesco), tutto «Furlan». Ch'io non dimentichi di dire che il friulano è una lingua ricca, bel-

Siljenje radiča

V zimskem času večkrat težko pogrešamo sveže zelenjave. Marsikatera gospodinja si bo znala tudi v tem času poceni in na lahek način pomagati.

V temnejšem kotu stanovanja namesto eden ali dva zaboja, ki naj bosta 25 cm visoka, 1 m dolga in 30 cm široka. V zaboja nasujemo 15 do 20 cm stlačenega, toplega hlevskega gnoja. Na to podlago počimo tesno drugo poleg druge močne radičeve korenine. Najbolje je, da uporabljamo za zimsko gojenje temnoredco goriško sorto, ki ima mehko, kratko in široko listje ter naredi lepe brstne glavice. Ko smo namestili korenine tesno drugo poleg druge, zasujemo vsak radič posebej prav do sreca s čisto žagovino, nato pa ves zaboj se zalijemo z mlačno (ne prevrzočo pa tudi ne premrzo) vodo ter vse skupaj rahlo pokrijejo s časopisnim ali ovojnim papirjem, da se brsti razvijajo v temi ter dajo zato nežnejšo in mehkejšo solato. Paziti

ZDRAVSTVENI KOTICEK

Že v predšolski dobi otroka k zobozdravniku

Učinek nepravilne vzgoje se nikjer tako pogosto in jasno ne pokaže kot pri zobozdravniku. In vendar čaka ta obisk vsakega otroka. Starši bi se morali zavedati, da je tudi zdravljenje mlečnih zob nujno potrebno.

Ze v drugem, a najkasneje v tretjem letu starosti naj se otrok navadi na čiščenje zob pred nočnim spanjem, in od časa do časa naj jih mati sama pregleda. Kakor hitro opazi kako okvaro, naj prične s psihološko pripravo otroka za obisk pri zobozdravniku. Otroka mora osvoboditi strahu in ga prepričati o potrebi zdravljenja. Vsak dan lahko neprišljeno napelje razgovor na zdravnika, ki popravi okvaro v pridnim otrokom napravi ceo srebrne plombe. Oče naj omeni, da otroci, ki hodijo v šolo, smejo že sami iti k zobozdravniku. Mimogrede naj se spomni še kakega drugega otroka, ki ima že popravljene zobe itd.

Pri dečkih bomo na primer vzbudili zanimanje za stol, na katerem se lahko dvigaš in špuščaš. Ko otrok nato pride v ordinacijo, je vsa njegova pozornost osredotočena na novo okolje, ne pa na morebitne bolečine, ki ga čakajo. Rade volje bo sedel na stol, o katerem smo mu že pripovedovali in radovalno ogledoval instrumentarij. Dobro se obnese praksa, da se zobozdravnik omeji prvi krat samo na pregled in se pri tem prijezno pozanima, kateri zob otroka bo, kadar je bonbone. Tako si ustvari otroku zaupanje in zanimanje, ker vidi, da vse le ni tako hudo. Poznejše delo zdravnika bo potem normalno potekalo.

Na tak način že v naprej preprečimo otroku odpor. Žal pa je že vedno premašlo mater, ki bi storile ta korak, ki je za ohranitev tudi poznejšega otrokovega zdravja izredno pomemben, pravočasno. Velikokrat že od začetka vse pokvarijo, ker v otrokovi navzočnosti izjavljajo, da mora njihov ubogi fantek že tako zgodaj k zobozdravniku itd. Ko pripelje otroka v ordinacijo, opozarja zobozdravnika, naj nlepši dela, da ga ne bobole, saj je revez že tako dovolj pretrpel. Ob ta-

Kaj bomo delali tale mesec

moramo, da zaboji niso na pretopem mestu, ker sicer postanejo radičevi brsti v vršičkih rdeči in močno grenijo. Pričiščno v desetih dneh bomo dobili odlično svežo solato. V zaboju s površino 1 m² narežemo lahko 7 do 8 kg listnih brstov.

Podobno kakor radič lahko gojimo v zimskem času doma tudi regrat. Zaboje, v katerih imamo vsajene regratore korenine, rahlo pokrijemo 15 do 20 cm visoko nad sreco z žaganjem ali slamo. Mladi, dolgi in beli krhki listi se prebijejo skozi to odoje.

ZDRAVSTVENI KOTICEK

Na travniku: V tem mesecu branamo travnike in jih pogojimo z mešancem ali z umetnimi gnojili. Zelo ugodno deluje na razvoj travnikov apnenje. Če apnimo, moramo trošiti fosforna gnojila kasneje, da se ne vežejo z apnom. Gnojenje travnikov mora biti popolno. Uporabiti moramo superfosfat, kalijevo sol in amonsulfat v sledenih količinah: 6 stotov superfosfata, 1 stot kalijevega sulfata in 2 stota amonsulfata.

V vinogradu: Ko nam vreme dovoli, skopavamo stare trte in napravimo luknje za sajenje novih. V deževnem vremenu pripravljamo kole za vinograde.

Spodnji del impregniramo s katranom ali z raztopino modre galice. Taki kolitri trajajo delj časa. Isto dosežemo tudi, če spodnji del dobro osmodimo.

V sadovnjaku: Ko ni premrzo, čistimo drevesa in jih obrezujemo, pripravljamo jame za mlada drevesa in zadelamo umetna gnojila.

Na vrtu: V topih dneh zračimo tople grede. V zaščiteni lehe sejemo zgodnji grah. Še vedno lahko sadimo česen in čebulček. V suhih dneh prekopljemo prazne grede in jih pogojimo s kompostom ali z zrelim gnojem.

Čuvajmo se ozeblin

Bliža se zimski čas in z njim nevarnost ozeblin. Bolja pa je bolesen preprečevati krotitve, zato teh nekaj vrstic.

Kaj so ozeblini? To so omemjene okvare kože in podkožnega tkiva, ki nastanejo pod vplivom mrazu. Morda bo kdo vprašal: »Zakaj pa ne zbolimo vse, saj smo vendar vsi izpostavljeni mrazu?« Pri nastanku obolenja igrajo važno vlogo še posebni činitelji: vlaga, pritisak obutve, slabokrvnost, alkoholizem, posebno pa še motnje v krvnem obtoku. Mraz zmanjšuje obtok krvi, kar vodi do okvar na manjših žilicah; posledica tega so spremembe na koži. Zato ni nič čudnega, če se ozebline pokažejo še spomladti, ko pravzaprav niti ni več hladno.

Prvo, kar opazimo, je lahna rdečina in srbenje po rokah in nogah pri prehodu iz hladnega na toplo. Pozneje preide ta živordeča barva v bolj vijoličasto, udi zatečejo, sčasoma pa se npravijo drobni vozliči, veliki kot koruzno zrno ali pa celo kot lešnik. V hujših primerih nastanejo tudi bule in celo rane, ki se le nerade celijo. Iz njih se cedi bistra rumenkasta tekočina. Obolenje se pojavi s prvim mrazom in traja vso zimo, včasih pa se javi še spomladji. Največkrat so prizadeti mlajši ljudje, najčešče dekleta. Pri teh se javlja še neka posebna oblika ki jo poznamo še kratek čas. Zenam, ki nosijo tanke nylon nogavice in tople čevlje, postanejo noge ob gležnjev do koščkov temnomodre. Na posameznih mestih vidimo živordeče pege, tako da so noge čisto lisaste.

Zdravljenje ozeblin je zelo dolgotrajno in nevhaležno. Velikokrat se z nastopom nove zime obolenje ponovi. Dajemo lahko sredstva za poživitev krvnega obtoka v obliki tablet ali injekcij, masaže, izmenične tople in hladne kopeli (gimnastična ožilja) ter dražeča mazila.

Kako naj se čuvamo pred ozeblinami?

Ob prvem nastopu mraza se toplo oblačimo, nylon nogavice zamenjajmo s florastimi! Čevelji naj bodo dovoj veliki in zračni, da lahko kljubujejo dežju in snegu. Izogibajmo se prekomernega uživanja alkohola! Krepinu ožilje z izmeničnimi topili in hladnimi kopelmi!

Pospesujmo nesnost perutnine

Cena jajc je danes že taka, da se kmetovalcem splača razen izdatne krme za perutnino žrtvovati še kaj več. Zdaj v zimskem času bodo kokoši več nesle, če bodo imele dobro razsvetljeno kurnico.

Najbolj prikladna je seveda električna razsvetljjava, ki jo uredimo lahko tako, da jo bomo prižgali kar v kuhinji ali v živi. Ce smo prejšnji večer pripravili v kurnico potreben krmo za jutranji obrok smo lahko brez skrbi, da bodo kokoši, ki jim bomo zjutraj okoli 5. ure prižgali luč, takoj zletele k polnemu koritu. Luč seveda ugasnimo, kakor hitro razsvetljuje kurnico dnevna svetloba. Zvečer pa jo znova prižgemo. Delovni dan kokoši naj znaša 12 do 14 ur. Ce ste kurnico zdaj pred zimno pobeli z apnom zadostuje razsvetljevanje okoli trivatna žarnica na kvadratni meter prostornine. V kurnici, ki meri na primer 3 m po širini in 5 m po dolžini, zadostuje 40-svečna žarnica.

Seveda sama razsvetljjava ne bo pospeševala nesnosti kokoši, pač pa obilo čiste vode in dobra krma, ki jo bodo kokoši v razsvetljenem prostoru več zaužile, kakor če bi v tematni kurnici samo dremale.

Ja, ti tóu rájši te vstralit
A nikoj s tåbo ramonit.

Da dobrí vičjir ecc.»

E guardi come pregano i Resiani:

«Oča naš, ki ste te v nebe, sveto bode Vaše imenide h nam Vaša krajuška, bode zdjilana Vaša volontat takoj v něbe pa te na zémje; dajte nen vsakidanji kroh; odpustite nen naše grjihе (doljge), kakoj mi odpuščavamo našin dužniken, nezapějite nes te u tentacion, ma vibranite nes od hudega kritega. I tako bôde!»

«Padre nostro che siete in Cielo, santo sia il Vostro nome; venga a noi il Vostro regno, sia fatta la Vostra santa volontà così in cielo come in terra; dateci il pane quotidiano; scusate a noi i nostri peccati (debiti), come noi scusiamo i nostri debitori, non induceteci in tentazione, ma liberateci dal male e dall'ingiustizia. E così sarà.»

Sono molto spiacente di non avere con me la «Slawyna Dobrowsky», potrei confrontare cosa vi è scritto dei Resiani con ciò che ho veduto personalmente. La mia guida è un Resiano pronto a rispondere a ogni domanda che riguardi Resia. Sono già le 8 ed il mio Tòne sta seduto ora davanti alla bottiglia vuota. Adesso parto. Scrivero dalla prossima tappa. Mi stia bene!

Nahod je nalezljiv

Nahod, kašjanje in kihanje so pogoščeno napovedovalci hujšega prehlaada mora celo gripe, včasih pa tudi samo bežen prehlaad, ki se ga v dveh ali treh dneh lahko znebite, če ravnatate pri tem pravilno. Če nimate vročine, bodite veliko na svežem zraku, popijte večkrat topel čaj, vendar pa niti na prostem, še manj pa v sobi ne kihajte v zrak. S tem okužujete ne le sebe znova, temveč tudi svojo okolico. Robce ne sušite, dokler niso dobro oprani in prekuhanji. Najbolje je, če robce nahodnih ljudi takoj namočite v vodi, v kateri ste raztopili pest pralne sode. Grda navada, sušiti od kihanja in nahoda vlažen robec, je zelo skodljiva, ker se s tem razpršujejo nalezljive bakterije po zraku, ki ne okužujejo le druge osebe, temveč tudi vas lahko znova napadejo, in nahoda se ne boeste zlepa rešili. Pri nahodu so zelo uporabni papirnatni robci, ki jih po uporabi lahko takoj sežgete in tako zanesljivo učiščite nalezljive kali bolezni.

ZANASE
gospodinje

Drobni nasveti

Tudi termovka lahko poči, če v prav mrizo nalijem vročo tekočino. Da se nam to ne bo dogodilo, jo ogrejemo prej nad vročim štedilnikom ali kuhalnikom ali pa tudi v sopari tekočino, ki smo jo pripravili za v steklenico. Nalijavmo jo z likjakom, da nam tekočina ne zateka za steklenico, kar povzroča sčasoma neprijet duh in kvari notranjost steklene. Prazno moramo takoj umiti in jo pustiti odprt, da se zrači.

Vinske steklenice, na katerih dnu se je nabrala usedlina, umijemo z vročo vodo in sodo. Steklenice pa, v katerih smo hranili oje, očistimo s toplo kavino učiščimo.

Če je mleko posneto, ugotovimo, ako potopimo vanj navadno pletilko. Posneto ali celo z vodo razredčeno mleko bo zdrselo curkoma s pletilke, če jo dvignemo. Mastno mleko pa se bo ustavljalo najprej na konci pletilke, nakar bo po kapijach padalo v posodo.

Zadrža se težko odpira. Poskusite jo popraviti sami. Narahlo jo odprite, podrgnite člene obeh delov ob svečo. Če niso polverjeni posamezni členi, bo zadrža spet gladko tekla.

Kruh hraničimo v gospodinjstvu na stalnem, zračnem prostoru in ne v bližini močno dišečih živil. Pripratočljiva je posoda, ki se da zapreti in ima luknjice za zračenje. Primerne so aluminijaste deže, pa tudi posode iz plastičnih mas. Te posode pa moramo redno umivati z vročo in splakniti z okisano vodo, da se ne zadržajo razvijati škodljive glivice, ki krijejo kruh.

Odgovorni urednik: *Tedoldi Vojmir*
Reg. Videmske sodnje št. 47
Tisk: *Tiskarna L. Lucchesi - Gorica*

vicinanze, o vanno a mendicare. Le casette sono tutte costruite all'italiana, alcune molto ben fatte, a due o tre piani, intonacate, imbiancate e cinte da muri che spesso hanno cancelli ben lavorati. Le viuzze sono strette come sentieri: ma perché dovrebbero essere più larghe? — In tutta la valle non esiste né un carro, né un cavallo, né un bue. Bisogna andare a piedi ed i campi sono talmente cattivi e piccoli che si possono lavorare soltanto a mano. Esistono anche orti e vigne.

I principali cibi della popolazione sono la polenta, il formaggio, le uova, le verdura: le carni di maiale e di manzo sono una rarità. L'abbigliamento maschile è tedesco-friulano. Le donne portano la «Tjumažata», un giacchino nero senza maniche e gonna con pieghe fino alle ginocchia, stretta alla vita con una cintura nera. In testa un fazzoletto variopinto oppure bianco. L'abbigliamento è semplice ed elegante: più di tutto mi piacciono il fazzoletto graziosissimamente allacciato sopra una tempietta dimodoché il capo resta per metà scoperto e sulla parte scoperta pendono le estremità del fazzoletto, dando al viso una certa qualche leggerezza ed insolenza insieme.

I Resiani sono gente allegra e lo sarebbero ancor di più se non li tormentasse il pensiero che l'allegria non è un fiorellino di questo mondo. La loro festa principale è il «Maynik», Primo Maggio, celebrato a Ravance nella chiesa parrocchiale, perciò senza canti e balli. Le altre

feste (S. Vito, S. Carlo e S. Floriano), nonché le domeniche, si celebrano con canti e danze.

La «Resianka» è un bel ballo. Gli uomini si dispongono in riga di fronte alla riga delle ragazze, le due righe si uniscono e le coppie ballano senza spostarsi, compongono quindi una ruota che gira a sinistra e poi a destra; da ultimo le coppie si mettono in fila come nella «Polonaise». Cantano al tempo di 2/4. Da voi ci sono molti appassionati delle varie danze slave: accettino anche la «Resianka» nel numero dei balli preferiti! Essa lo merita. Essa assomiglia per il ritmo alla vostra «Polka Česká».

Delle canzoni locali la preferita è quella della Bella Manina:

«Da lippa mōja rōkica
Jez si te rūdi lippila.
Kakò ti si mi zabilo

Na tō dobró kē ti si til?

Da dobrí vičjir, dobró nuč

Za spēt se vidjít drúgo nuč

Be jēz bi bila videla

Da ina tāka tì mas bit,

«Adorata mia manina
Io t'ho sempre amata.
Come hai potuto tu scor-

dare

Quel bene che t'ho vo-

luto?

Alla buona sera, alla buo-

na notte

A rivederci ancora un'al-

tra notte.

Oh, avess'io potuto pre-

vedere

Che tale saresti, diven-

tata,

T'avrei piuttosto sparata
Per non discorrere mai
con te.